

Ocene in poročila o publikacijah in razstavah

Publikacije

Gradivo za zgodovino Maribora, XXXVI. zvezek, Mariborska župnija sv. Janeza Krstnika, Dokumenti II, 1467–1784. [pripravil Jože Mlinarič] Pokrajinski arhiv Maribor, 2011, 213 strani

V 36. zvezku Gradiva za zgodovino Maribora so v prvem in najobširnejšem poglavju dokumenti Mariborske župnije sv. Janeza Krstnika, in sicer predvsem gospodarski dokumenti: urbarji, gorninski in desetinski registri iz obdobja od srede 15. stoletja do 18. stoletja, imenjske cenitve posesti podložnikov iz 16. stoletja, odredbe o protiturški obrambi iz 16. stoletja ipd. V drugem poglavju so razne listine, urbar in izveček davkov za imenje beneficija sv. Katarine Aleksandrijske. Objavljene so tudi tri listine beneficija Vseh svetih, naslednje poglavje pa prinaša dokumente žusemskega beneficija: imenjsko cenitev iz leta 1542, urbar iz leta 1741 in nekaj listin iz 18. stoletja. V dodatku na koncu knjige sta še dve listini iz 17. in 18. stoletja, v slikovnih prilogah pa si lahko ogledamo

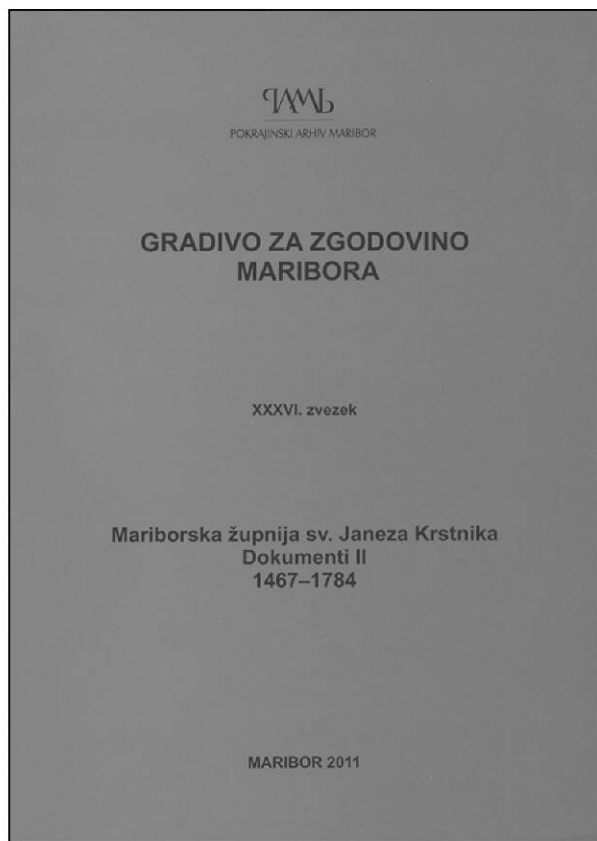
reprodukcije nekaterih dokumentov iz vsebine. Ker originalno gradivo hranita Štajerski deželni arhiv v Gradcu in Arhiv Krške škofije v Celovcu, je slovenskim raziskovalcem nekoliko težje dostopno, zato je novi zvezek Gradiva za zgodovino Maribora toliko bolj zaželen, zaradi transkripcije urbarjev pa bo zanimiv tudi za nekatere rodoslovce.

Mojca Horvat

Kongresni trg. Zgodovina prostora do razpada Avstro-Ogrske. Ljubljana: Založba ZRC, 2011 (Umetnine v žepu; 4), 77 strani

Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta pri ZRC SAZU je v letu 2011 v okviru zbirke knjižnih žepnic, s katerimi »zapolnjuje eno od vrzeli v razmišljanju, pisanju in branju o umetnostnih spomenikih in prostorih Slovenije ter njihovem razumevanju«, izdal že četrto knjigo, tokrat izpod peresa Barbare Žabota, zgodovinarke iz Zgodovinskega arhiva Ljubljana. Avtorica se je posvetila prikazu zgodovine enega osrednjih ljubljanskih trgov, ki je imel ključno vlogo ne samo v zgodovini mesta Ljubljane, temveč tudi države; na njem so namreč potekali različni protokolarni dogodki, protesti, zborovanja ipd.

Lično zasnovana knjiga obsega 77 strani. Napisana je v berljivem poljudnem slogu in opremljena z velikim številom najrazličnejših slik. Avtorica nas v uvodu seznani z dvema diametralno nasprotnima prikazoma Ljubljane iz začetka 19. stoletja. Prvega predstavlja pismo ruskega častnika, ki se je peš vračal iz Trsta v rodno Rusijo, drugega pa zapis v francoskem uradnem listu *Il Corriere Illirico*. Ruski častnik je Ljubljano prikazal v precej bolj negativni luči kot cenzorji v uradnem glasilu Ilirskih provinc. Dejansko je bilo mesto konec 18. oziroma v začetku 19. stoletja obrobno provincialno mesto, obdano z mestnim obzidjem in šestimi mestnimi vrati ter okoliškimi vaškimi naselji. Po prenehanju turške nevarnosti konec 18. stoletja in zaradi pomanjkanja denarja za obnovo obzidja je okrožni urad leta 1787 mestni občini ukazal, naj obzidje podre. Ko je obzidje padlo in so bili jarki ob nekdanjem obzidju zasuti, je mesto stalo pred novimi urbanističnimi izzivi. Začelo se je širiti v predmestja, večje površine pred nekdanjim obzidjem pa so se »razširile v razklesane trge«.

Na prostoru današnjega Kongresnega trga, ki je bil zunaj mestnega obzidja, je na obsežnem vrtu od 17. stoletja do prihoda Francozov v prvem desetletju 19. stoletja deloval samostan bratov kapucinov. V času Ilirskih provinc so ga Francozi spremenili v vojašnico, cerkev pa v konjski hlev in shrambo za vojaške potrebe. Po restavraciji avstrijske oblasti samostan ni bil obnovljen in je bil še naprej namenjen za vojaške potrebe. Ker je bilo poslopje v izredno slabem stanju, je cesar Franc I. ukazal, naj samostan in cerkev podrejo, celoten prostor z vrtom pa je bil predviden za prodajo. Le-ta se je vlekla kar nekaj časa, prav tako podiranje samostana in urejanje prostora. Ker se je bližalo leto 1821 (za to leto je bil napovedan kongres Svete alianse), prostor nekdanjega samostana in samo mesto pa precej zanemarjena, se je mesto samo lotilo olepšave.

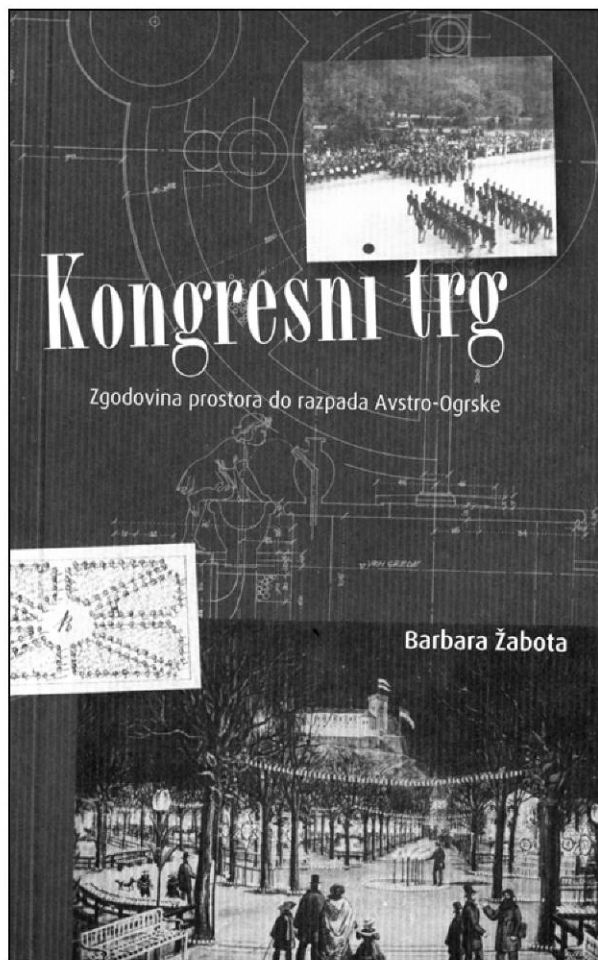
Kongres Svete alianse je potekal v Ljubljani med januarjem in majem 1821. To je bil prvi večji dogodek, ki je zaznamoval Kongresni trg, takrat imenovan Kapucinski trg. Na njem so potekale številne vojaške parade, saj je avstrijski cesar stanoval v vicedomskem dvorcu ob trgu. Le-teh so se navadno udeleževali tako avstrijski cesar kot ruski car, neapeljski kralj, občasno tudi modenski vojvoda. Živahno je bilo tudi drugod

po Ljubljani, zlasti na prostem. Omeniti velja razne piknike, vožnje po Ljubljani, javne ples, gledališke in operne predstave, gledališka dela, operete in vesele igre, koncerte Filharmoničnega društva, slovesne maše ob cerkvenih praznikih in rojstnodnevna praznovanja vladarjev. Rojstni dan avstrijskega cesarja Franca I. so na poseben način zaznamovali tudi ljubljanski meščani. Ob poti, kjer je užival ob ježi, so mu postavili paviljon, in občudujemo ga lahko še danes (v Mestnem logu).

V knjigi na enem mestu lahko najdemo vsa poimenovanja prostora današnjega Kongresnega trga; prvo iz 1374. (Grič pred Vicedomskimi vrati), po numeraciji hiš 1770 se je za ta prostor uveljavilo ime Kapucinsko predmestje, v zadnjem desetletju 18. stoletja pa se je prostor pred kapucinskim samostanom imenoval Kapucinski trg. Po koncu ljubljanskega kongresa je magistrat zaprosil cesarja za preimenovanje trga v Kongresni trg, da bi spominjalo na znameniti kongres treh vladarjev. Cesar mu je ustregel leta 1823. Naslednje leto so se začela na prostoru nekdanjega samostana preureditvena dela. Zemljišče nekdanjega samostana je bilo preurejeno v park, zasajen je bil kostanjev drevored. Križal se je osem smeri, zato so park poimenovali Zvezda. V 30. letih 19. stoletja so bile postavljene stavba Kazine in obe stavbi na severni strani ob vhodu v Wolfovo ulico, s tem pa je bila severna meja Kongresnega trga dokončno oblikovana. Tudi trg in park sta od takrat tako rekoč nespremenjena.

Ime Kongresni trg se je seveda uporabljalo v nemški različici Congress-Platz. Leta 1848 je ob uvažanju slovenskih uličnih napisov dobil slovensko ime Zborniški terg, nekaj let kasneje pa današnjo obliko Kongresni trg. Naslednja sprememba v poimenovanju je bila predvidena v letu 1941, ko je Mestno poglavarstvo zaprosilo Visoki komisariat za dovoljenje, da bi se trg preimenoval v Mussolinijev trg, a je bila prošnja zavrnjena. Novo ime je prinesel Zakon o imenih naselij in o označbi trgov, ulic in hiš iz leta 1948. Mestni ljudski odbor je tako leta 1952 Kongresni trg preimenoval v Trg revolucije. Novo poimenovanje pa je bilo kratkotrajno, saj je bil ob preurejanju leta 1974 v Trg revolucije poimenovan prostor pred parlamentom, »Kongresni trg« pa je dobil novo ime, Trg osvoboditve. Zadnja sprememba v poimenovanju je bila pred 21 leti, ko je bilo trgu vrnjeno prvotno ime, Kongresni trg.

V knjigi najdemo tudi podatke o urbanističnih preureditvah trga v 20. stoletju in glavne značilnosti posameznih stavb, ki Kongresni trg obkrožajo. Z idejami o preureditvi so se ukvarjali različni arhitekti, npr. Maks Fabiani, Jože Plečnik. Plečnik je poskrbel za novo tlakovanje, pred uršulinsko cerkvijo je dal postaviti znamenje sv. Trojice, ki je nekdanje stalo pred diskalceatskim samostanom na Ajdovščini, postavili

so se kandelabri, pred uršulinsko cerkvijo so zgradili tudi stopnišče z balustrado, park Zvezda je obdal z betonskimi stebrički, trg pa povezal z nabrežjem Ljubljane s stopniščem in prehodom. Poskusil je tudi preurediti park Zvezda. Namesto kostanjev je skušal zasaditi platane, a je bil odpor javnosti prevelik. Ideja je bila urediti šole v začetku 40. let 20. stoletja, ob postavitvi spomenika kralju Aleksandru (na mestu današnjega sidre). Posegi v park in trg so se dogajali tudi med 2. svetovno vojno (preoranje parka, gojenje zelenjave) in po njej (npr. rušitev Wurzbachove hiše leta 1962, preureditev trga v parkirišče). S tem in širitvijo današnje Slovenske ceste je bila porušena simetrija trga, celoten prostor pa vedno bolj neurejen in zanemaren. Zadnje večje spremembe je Kongresni trg doživel v začetku 21. stoletja, ko so pod njim zgradili garažno hišo (le-ta ne sodi na to mesto, ampak na obrobje mesta), trg pa preuredili za različne prireditve. Sam poseg pod površje trga je prinesel delno uničenje kulturne dediščine, pojavil se je problem podtalnice, ki še danes ni rešen na ustrezen način (poplavljanja kletnih prostorov v hišah ob trgu, poškodbe hiš in uršulinske cerkve ipd.). Podobne težave je mesto doživelo že ob graditvi Cankarjevega doma, vendar se »velmožje« iz zgodovine niso ničesar naučili. Žal je denar sveta vladar.

Knjiga *Kongresni trg. Zgodovina prostora do razpada Avstro-Ogrske* je ob številnem slikovnem gradivu zelo lepo oblikovana, lahko berljiva in ni preobsežna. Bralcem jo lahko »prediham« z eno potezo. Zadovoljna je lahko tudi Mestna občina Ljubljana, saj je dobila novo knjigo, ki osvetljuje njeno bogato umetnostno zgodovino.

Jure Volčjak

Častni doktorji Univerze v Ljubljani. Ljubljana: Univerza, 2011, 104 strani

Zgodovinski arhiv in muzej Univerze že vrsto let pripravlja razstave, ki govorijo o njeni preteklosti. Predstavljene so bile že njene posamezne članice: Pravna fakulteta, Biotehniška fakulteta, Teološka fakulteta in Tehniška fakulteta. K oblikovanju dejavnosti in širitvi ugleda pa so zelo pripomogli tudi pomembni posamezniki bodisi kot njeni voditelji ali kot osebnosti slovenskega in tujega porekla iz sveta znanosti in umetnosti, nekdanji tudi posamezniki iz politike, ki so s svojim delom prispevali izjemne dosežke. V letu 2001 je bila postavljena razstava o rektorjih ljubljanske Univerze, v letu 2009 je izšel zbornik o njenih profesorji od leta 1919 do 1960. V preteklem letu pa so bili v prostorih Univerze predstavljeni še njeni častni doktorji. Na hodniku pred malo sejno sobo si je tako mogoče na postavljenih desetih pa-

nojih ogledati portretne fotografije petinsedemdesetih častnih doktorjev z navedbo letnice pridobitve doktorata. V vitrinah pa so razstavljene posamezne častne listine, predlogi sklepov senata o podelitvi in zakoni, ki so določali merila za podelitev ter fotografije s podelitve. Razstavo spremlja tudi obsežen razstavni katalog, delo sodelavcev Zgodovinskega arhiva in muzeja Univerze, z biografijami o nagrajencih, pregledom podeljenih častnih nazivov in navedenimi razlogi za podelitev. Prve častne doktorate je Univerza kralja Aleksandra I. podelila najzaslužnejšim možem, ki so si prizadevali za ustanovitev te ustanove. Prejeli so jih pravnik Danilo Majaron (1929), politik Anton Korosec (1939) in ljubljanski župan Ivan Hribar (1941). Leta 1931 je prejel častni doktorat češki predsednik Tomáš Masaryk, ki je bil tudi profesor, za znanstvene, pedagoške in narodno-kulturne zasluge. V povojnem obdobju, leta 1948, je kot prvi prejel listino častnega doktorja pesnik, prevajalec in dramatik Oton Župančič. V naslednjih letih so bila podeljena priznanja slovenskim raziskovalcem, ko so delovali na tujih ustanovah: leta 1951 Matiju Murku, profesorju slovanske filologije na dunajski Univerzi, in leta 1961 dermatovenerologu Franju Kogoj, ki je doštudiral v Pragi, bil habilitiran v Brnu in delal na Medicinski fakulteti v Zagrebu. Med profesorji tehničnih smeri pa je Tehniška visoka šola izbrala za častna doktorja Mirka Roša, profesorja gradbeništva na Tehniški visoki šoli v Zürichu, in profesorja ljubljanske Univerze Jožeta Plečnika, ki je veliko ustvarjal v Pragi in Gradcu. Že v petdesetih letih pa je Univerza na seznam častnih

